

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра геоморфології і палеогеографії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету

В.І. Біланюк

“ _____ ” _____ 2017 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ГЕОМОРФОЛОГІЧНО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ»

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва галузі знань)
спеціальність 106 Географія
(шифр і назва спеціальності)
спеціалізація геоморфологія і палеогеографія
(назва спеціалізації)
інститут, факультет, відділення географічний
(назва інституту, факультету, відділення)

Розробник: Байрак Г.Р., к-т географічних наук, доцент кафедри геоморфології і палеогеографії.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри геоморфології і палеогеографії

Протокол № 12 від “15” травня 2017 р.

Завідувач кафедри геоморфології і палеогеографії _____ (Кравчук Я.С.)
(підпис) (прізвище та ініціали)
“ _____ ” _____ 2017 р

Схвалено Вченою радою географічного факультету

Протокол від “ 21 ” _____ червня _____ 2017 року № 5

“21” _____ червня _____ 2017 року Голова _____ (Біланюк В.І.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>10 Природничі науки</u> (шифр, назва)	За вибором студента	
Розділів – 2	Спеціальність <u>106 Географія</u> (шифр, назва)	<i>Рік підготовки:</i>	
Загальна кількість годин – 90		1-й	-
	<i>Семестр</i>		
	2-й	-	
	<i>Лекції</i>		
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента -2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	32 год.	-
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		16 год	-
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		58 год.	-
<i>ІНДЗ:</i>			
Вид контролю: іспит			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 1:1.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування знань з краєзнавства і, зокрема, знань геоморфологічних об'єктів рідного краю, відображення цих об'єктів на тематичних картах.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

- **знати:** суть географічного краєзнавства; суть екскурсій та їхні види; проведення шкільних, позашкільних і наукових краєзнавчих екскурсій; класифікація маршрутів; особливості вибору екскурсійних об'єктів; геолого-геоморфологічні пам'ятки як перспективні об'єкти розвитку туризму; основні атракційні об'єкти геолого-геоморфологічного змісту у західному регіоні України, їхнє походження, історію геологічного розвитку та народні легенди про визначні об'єкти; пам'ятки архітектурної, культурної та історичної спадщини заходу України, їхню історію; особливості веб-картографування.

- **вміти:** відбирати атракційні об'єкти географічного, історичного, етнографічного та ін. змісту для конкретної туристичної групи; прокладати туристично-екскурсійні маршрути з охопленням геолого-геоморфологічних та архітектурно-культурних об'єктів Заходу України; створювати віртуальні маршрути, користуючись засобами веб-картографії, працювати в Google Maps та ArcGIS Explorer; розробляти бази даних з певних маршрутів заходу України із поданням інформації по об'єктах спостережень.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Краєзнавча робота

Тема 1. Краєзнавство як наукова дисципліна. Функції та методи досліджень. Суть та теоретико-методологічні засади національного краєзнавства. Система національного краєзнавства: географічне, історичне, туристичне, етнографічне, економічне. Місце і роль геоморфологічного краєзнавства у підсистемі географічного пізнання краю.

Тема 2. Історія становлення і розвитку краєзнавства. Етапи становлення українського краєзнавства. Засновники краєзнавчих досліджень. Особливості розвитку краєзнавства у західній Україні. Видатні діячі і товариства, які сприяли краєзнавчому руху у Галичині. Стан краєзнавчої роботи у сучасний період.

Тема 3. Форми краєзнавства і краєзнавчої роботи: гуртки, екскурсії та походи. Форми краєзнавства: наукове, шкільне, громадське. Урочні і позаурочні напрями шкільного краєзнавства: мета, завдання способи досліджень. Позашкільна краєзнавча робота. Форми організації: гуртки, секції, клуби, товариства. Форми роботи: екскурсії, походи, стаціонарні спостереження.

Тема 4. Складання маршрутів геоморфологічно-краєзнавчих подорожей. Види маршрутів. Види екскурсій. Класифікації маршрутів: за змістом, способами побудови траси, способами пересування, за складністю, тривалістю, сезонністю. Методичні принципи розробки маршрутів. Місце геоморфологічних об'єктів при виборі траси маршруту. Навчальні, пізнавально-краєзнавчі і туристичні екскурсії. Функції і принципи екскурсій. Зміст геоморфологічних екскурсій. Вибір геоморфологічних об'єктів для екскурсійного огляду.

Практична робота № 1.

Тема 5. Об'єкти геоморфологічного краєзнавства, їхня класифікація. Поняття «пам'ятка». Природні та історико-культурні пам'ятки. Геолого-геоморфологічні пам'ятки: скелі, водоспади, печери, відслонення. Відслонення заходу України, які відображають історію розвитку рельєфу.

Розділ 2. Напрями краєзнавчих маршрутів.

Тема 6. Північний поліський маршрут. Давньоруські замкові вали м. Володимир-Волинський. Карстові озера Світязь, Пулемецьке, Пісочне та ін.: особливості карстоутворення. Відслонення морени с.Ростань: четвертинні зледеніння та формування льодовикових відкладів. Кар'єр с. Базальтове і базальтові стовпи на Рівненщині як свідчення давнього вулканізму. Льодовикові форми в м. Коростень – «баранячі лоби», «велетенські котли» у вигляді гранітних валунів у ріці. «Ольжині купальні». Виходи гранітів у Житомирі – скеля голова «Чацького»; радонові джерела. Новопетрівський розріз кайнозойських порід у Київській обл.

Семінарське заняття №1.

Тема 7. Північно-східний подільський маршрут. Опорний лесовий розріз (Q₃) Ново-Милятин. Останці Малого Полісся як свідчення вибіркової ерозії. Суперточка-тур Олесько, Почаїв, Кременець. Опорний розріз сармату у м.Кременець. Збаражський замок. Монастир-фортеця у Бердичеві, Острозький замок та академія, Тараканів форт, «Поле Берестецької битви».

Тема 8. Східний подільський маршрут. Опільське горбогір'я, верхньоміоценові підняття та формування рельєфу. Структурно-денудаційний рельєф та його освоєння давньоруськими оборонними спорудами: Свіржський, Золочівський, Бережанський замки. Монастир-фортеця Унів. Виходи рельєфотвірних порід по трасі маршруту: мергелів (K₂) – с.Плугів, вапняків, пісків (N₁) – с.Липівка, гіпсів (N₁) – с.Фрага. Неогенові вапняки і комплекс печер с.Стільсько, Ілів, Діброва.

Практична робота №1.

Тема 9. Південно-східний подільський маршрут (Бучач-Чортків-печери Млинки, Кришталева-Червоногородський вдсп-Заліщики). Виходи силурійсько-девонських порід у Чорткові, Бучачі; історико-культурні пам'ятки цих міст. Підземний світ печер

Млинки, Кришталева: їхні спільні та відмінні риси. Відслонення порід в с. Скала-Подільська, Касперівці. Найбільший рівнинний водоспад України – Червоногородський на р.Джурин. Дністерський каньйон в м.Заліщики.

Практична робота №2.

Тема 10. Центральнокраїнські маршрути. Садово-парковий ансамбль «Софіївка» з виходами гранітів у м. Умань; дендропарк «Олександрія» в м. Біла Церква. Суперточка-тур Чернеча гора в м. Канів. Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», хутір Суботів. Буцький каньйон на р. Гірс.Тікич. Токівський каскадний водоспад – найстаріший в Україні (мезозой) на р. Кам'янці Дніпропетровської обл. Виходи залізних руд в м. Кривий Ріг (скелі МОДРу).

Семінарське заняття №2.

Тема 11. Східнокраїнський та Південнокраїнський маршрути. Кіцевська пустеля у Харківській обл. Краснокутський дендропарк. Гора Кременець як свідчення проживання давньої людини та половецьких племен (біля м. Ізюм). Національний парк «Святі гори» та Святогірська Лавра (Донецька обл.). Соляні печери м. Соледар. Блакитні озера (с. Щурове Донецької обл.). Останець Савур-Могила Запорізької обл. Біосферний заповідник Асканія-Нова. Унікальні Олешківські піски в помірній степовій зоні. Актівський каньйон як основний атракційний об'єкт парку «Гранітно-Степове Побужжя».

Тема 12. Південний карпатський. Скельні комплекси Бубнища, Межибродів, Тишівниці, Крушельниці: роль вивітрювання і денудації у формуванні обрисів скель. Розріз Побукської антиклінали у долині р.Опір на сході с.В.Синьовидне. Пам'ятка природи водоспад на р.Кам'янка. Суперточка-тур г.Тростян у с.Славське. Перлина Карпат – оз.Синевір. Оглядова точка смтМіжгір'я – вид з підйомника на Горгани, Вододільні і Полонинські Карпати. Історія формування гірсько-складчастої області.

Практична робота № 3.

Тема 13. Південно-західний карпатський маршрут. Скельний комплекс с.Урич: роль природних та антропогенних факторів в утворенні скель. Курорти Східниця, Трускавець, Розлуч та формування мінеральних вод. Скеля в с.Спас. геоморфологічна пам'ятка – витоки р.Дністер біля с.Вовче. Гора Пікуй як найвища вершина Львівської обл.

Тема 14. Південно-східний карпатський. Википні знахідки с.Старуня. Грязевий вулкан с.Старуня. 18-метровий Манявський водоспад і Манявський скит. Відслонення флішу в руслі р. Манявки. Флішова складка і флексура в смт Яремче: свідчення насуву Карпат. Яремчанський водоспад та яменські пісковики – особливості утворення. Суперточка-тур Буковель: вигляд на Горганські та Чорногірські вершини. Центр Європи біля с. Ділове.

Семінарське заняття № 3.

Тема 15. Пішохідні карпатські маршрути Пішохідний маршрут Чорногірський: вершини Петрос (2020м.), Говерла (2061м.), Ребра (2001м.). Озера Несамовите, Бребенескул. Водоспад Гук. Пішохідний маршрут Свидівецький: С.Кваси і його мінеральні води. Вершини Мала і Велика Близниця (1883 м), Перший Жандарм (1763 м), гора Любові (825м). Озера Апшинець, Івор, Догяска, Ворожеська. Водоспади Труфанець, Драгобратський. Пішохідний маршрут Боржавський: вершини Темнатик (1343 м), Плай (1330 м), Великий Верх (1598 м), Стій (1681 м), Гимба (1491 м). Водоспад Шипіт. Пішохідний маршрут Горганський: вершини Велика Сивуля (1836 м), хребет Тавпіширка, перевал Легіонів, Грофа (1759 м), Пареньки (1735 м), Попада (1740 м), Братківська (1788 м).

Практична робота № 4.

Тема 16. Закарпатський маршрут. Вулканічна активність в неогеновий час та утворення Вигорлат-Гутинського вулканічного пасма. Виходи магматичних порід у с. Сусково у вигляді дайки дацит-порфірів. Лавовий потік андезито-базальтів в с. Кольчине. Останцева гора м.Мукачево та її відомий замок. Виходи гранодіорит-порфірів і ртутне родовище с.Шаян. Соляний діапіризм і соляний карст с. Солотвино.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усьо го	у тому числі					Усь о го	у тому числі				
л		п	л	інд	ср	л		п	лб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Краєзнавча робота												
Тема 1. Краєзнавство як наукова дисципліна. Функції та методи досліджень.	4	2				2						
Тема 2. Історія становлення і розвитку краєзнавства	5	2				3						
Тема 3. Форми краєзнавства і краєзнавчої роботи: гуртки, екскурсії та походи.	4	2				2						
Тема 4. Складання маршрутів. Види маршрутів. Види екскурсій.	9	2	2			5						
Тема 5. Об'єкти геоморфологічного краєзнавства, їхня класифікація	5	2				3						
Розділ 2. Напрями краєзнавчих маршрутів												
Тема 6. Північний поліський маршрут	9	2	2			5						
Тема 8. Північно-східний подільський	6	2				4						
Тема 7. Східний подільський маршрут	8	2	2			4						
Тема 9. Південно-східний подільський	9	2	2			5						
Тема 10. Центральноукраїнські маршрути	9	2	2			5						
Тема 11. Східноукраїнський та Південноукраїнський маршрути.	6	2				4						
Тема 12. Південний карпатський маршрут	9	2	2			4						
Тема 13. Південно-західний карпатський маршрут	6	2				4						
Тема 14. Південно-	6	2				4						

східний карпатський маршрут												
Тема 15. Пішохідні Карпатські маршрути	7	2	2			3						
Тема 16. Закарпатський маршрут	7	2	2			3						
Усього:	90	32	16			58						

5. Темі семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Природні та історико-культурні атракційні об'єкти Києва (Тема 7).	2
2	Геоморфологічні та історико-архітектурні пам'ятки Хмельниччини та Вінниччини (Товтрове пасмо, замок Меджибіж, палац Потоцьких у Тульчині, Дністровське вдсх) (Тема 10).	2
3	Атракційні природні та історико-культурні об'єкти Півдня і Сходу України.	2
4	Природні відслонення, скелі Карпатського регіону України.	2

6. Темі практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Складання маршрутів з охопленням геоморфологічних об'єктів України (Тема 4)	2
2	Створення карти трас подільських маршрутів та презентації визначних об'єктів краю (Тема 9).	2
3	Відзначення траси Центральноукраїнського та Південноукраїнського маршрутів, створення презентацій об'єктів (Тема 14).	2
4	Розробити власний пішохідний маршрут вздовж хребтів Чорногори, Свидівця, Горган, Боржави – на вибір (Тема 16).	2

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Родовід українського краєзнавства, його традиції. Утворення та діяльність української спілки краєзнавців	2
2	Становлення та розвиток краєзнавства у XIX ст. Розвиток краєзнавства у XX ст.	3
3	Екскурсійна діяльність. Сплави по ріках України.	2
4	Природні та історико-культурні пам'ятки. Історико-архітектурні пам'ятки. Поняття атракцій. Поняття суперточки-туру.	5
5	Об'єкти неживої природи м. Львова, Києва. Визначні історико-архітектурні пам'ятки.	3
6	Характеристика Овруцького кряжу і його геоморфологічних та історико-культурних об'єктів	2
7	Характеристика Подільського плато та архітектурно-пізнавальних об'єктів м.Збараж, Теревовля.	5

8	Характеристика Опілля та історико-культурних комплексів с.Свірж, Стільське.	4
9	Характеристика Подільського Придністер'я і каньйону Дністра. Світ травертинових скель.	4
10	Карпатські скельні комплекси.	5
11	Формування озерних котловин Карпат.	5
12	Найбільші ріки Карпат, особливості ерозійно-аккумулятивної та гідрологічної діяльності.	4
13	Фізико-географічна регіоналізація України	4
14	Характеристика Черногірського хребта, Свидівця та гір Гриняви.	4
15	Характеристика Вододільно-Верховинського хребта і г.Пікуй	3
16	Характеристика Скибових Карпат. Примітні вершини Скибових Карпат – Парашка біля Сколе, Грофа, Синяк тощо.	3
Разом:		58

9. Індивідуальні завдання.

Виконати презентації об'єктів неживої природи вздовж Карпатських, Подільських, Закарпатських, Поліських, Центральноукраїнських, Східноукраїнських і Південноукраїнських краєзнавчо-пізнавальних маршрутів.

10. Методи навчання.

Лекції, на яких використовують методи – пояснювально-ілюстративний, проблемного викладу, репродуктивний. Практичні завдання (виконання проблемних завдань, побудова та аналіз Веб-карт). Підготовка до семінарських занять. Самостійне опрацювання тем.

11. Методи контролю

Виконання завдань практичних робіт. Бліц-опитування. Виконання семінарських завдань. Короткі тести під час семінарів. Іспит, в якому є тестові завдання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Виконання практичних та самостійних робіт						Сума поточних	Іспит	Разом
T4,7	T9,10	T12	T14	T15	T16	50	50	100
10	10	10	5	5	10			

T1, T2 ... T7 – теми занять

13. Методичне забезпечення.

1. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство: Навч.посібн/ В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський. – К.: Знання, 2008. – 575 с.
2. Аріон О. В. Географія туризму: навч.-методичн. посібник / О. В. Аріон, С.І. Уліганець. – К.: Альтерпрес, 2013. – 266 с.
3. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навч.посібн./ О. О. Бейдик – К., 2010. – 404 с.

14. Рекомендована література

Базова

4. Геологічні пам'ятки України; у 3 т.; за ред. В.І. Калініна, Д.С. Гурського, І.В. Антакової. – К.: ДІА, 2006-2009. – т. 1-3 – 320 с.

5. Собашко В. Дорогами і стежками Карпат: Туристичний путівник. – Л.: Центр Європи, 2003. – 328 с.
6. Геологические памятники Украины: Справочник-путеводитель / Коротенко Н.Е., Щирица А.С., Каневский А.Я. и др. – Киев: Наук. думка, 1987. – 156 с.
7. Олійник Я.Б. Природні та етнокультурні феномени України: монографія / Я.Б. Олійник, В.В.Стецюк. – К.: Видавн.-поліграф. центр “Київський університет”, 2008. – 215 с.
8. Бовсуновская А.Я. География туризма /А.Я. Бовсуновская – Донецк, 2003. – 345 с.

Допоміжна

9. Брусак В. Стан охорони та перспективи використання пам'яток неживої природи національного природного парку «Гуцульщина» / В. Брусак, Р. Кобзак // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2008. - Вип. 35. – С. 16–27.
10. Геологічні пам'ятки природи України: проблеми вивчення, збереження та раціонального використання / В. П. Грищенко, А. А. Іщенко, Ю. О. Русько, В. І. Шевченко. К., 1995. 60 с. Препринт НАН України, Центр. наук.-природн. музей; 95-1.
11. Інструкція зі знакування туристичних шляхів. Розроблено Ініціативною групою при Управлінні курортів і туризму Львівської обласної державної адміністрації. - Л., 2004. - 23 с.
12. Костиця М. Ю. Практикум з географічного краєзнавства: Посіб. для вчителя. - К.: Радянська школа, 1979.
13. Палюх В. Стан охорони геолого-геоморфологічних пам'яток природи в гірській частині басейну річки Черемош// Вісник Львів. ун-ту. Серія Геогр. 2010. – Вип. 38. – С. 262–270.

15. Інформаційні ресурси

1. Перша геологічна практика [Інтернет-ресурс]. Режим доступу: http://geology.lnu.edu.ua/phis_geo/Intersting%20about%201-practice/About%20practices/Practics_ua.htm
2. Введение в веб-ГИС [Інтернет-ресурс]. Режим доступу: http://nextgis.github.io/webgis_course/
3. Географічне краєзнавство як наука та його значення для сучасної України [Інтернет-ресурс]. Режим доступу: http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/kraeznavstvo_i_turizm/geografichne_kraeznavstvo_jak_nauka_ch1/63-1-0-815
4. <http://www.guide.karpaty.ua>
5. <http://www.propohody.com>
6. <http://www.turkarta.com>
7. <https://www.google.com.ua/maps/>
8. <http://maps.turystam.in.ua/>
9. <http://www.ukr.marshrut-club.com>

Автор _____ /доц. Байрак Г.Р./